

nek a következményeitől se riadjanak vissza. Ehhez a baloldali stratégiához és taktikához viszont már felhasználható Braverman elemzésének számos eredménye.

Csak ezután jönnek azok a kérdések, amelyek mellőzését a bírálók joggal teszik szóvá Braverman művével kapcsolatban: miért nem mozdul meg, hogyan fog megmozdulni ez a mind népesebbé váló, mind jobban kizsákmányolt proletariátus, amelyről könyve szól. Braverman azonban Marx művei és a statisztikai adatok közé bezárkózva írta könyvét, nyil-

vánvalóan annak hatása alatt is, hogy nincs olyan mozgalom, amely ezekre a kérdésekre választ keresne. Ez azonban nem kérdőjelezi meg vizsgálatainak eredményét, amelyek az USA-ban a „radikális” közgazdászoknak már egész nemzedékét befolyásolták, de termékenyítő hatással lehetnek a világ minden részén bárkire, aki a nemzetközi baloldalnak ezekben a nehéz éveiben az általa vizsgált kérdésekre keresi a választ.

BÁLINT István

A NEMZETISÉGI KÉRDÉSRŐL

Razprave in gradivo (Treatises and documents), 1986/19. szám
Institut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, 1986 decembere

Rudi Čačinovič a folyóirat bevezetőjében rámutat a nemzeti és nemzetiségi kérdések helyes megoldásának jelentőségére. Kiemeli, hogy a nemzetek és nemzetiségek eleven szervezetek, ezért fejlődésüket, kölcsönös viszonyaikat szüntelen tanulmányozás tárgyává kell tenni, folytonosan felfedve a változások irányait. Most, amikor Jugoszláviában az alkotmány, a társult munkáról szóló törvény stb. módosításáról tárgyalunk, szükségszerű, hogy még mélyrehatóbb vizsgálatnak vessük alá a nemzetek és nemzetiségek közötti viszonyokat. Ezek a témák nem válhatnak a felszínes napi-politikai pragmatika, még kevésbé a nacionalista vagy csupán opportunista demagógia tárgyává. Elodázhatatlan követelmény, hangsúlyozza a szerző, hogy megismerjük a szomszédos országokban élő szlovének helyzetét és fejlődési lehetőségeit.

A Ljubljana Nemzetiségügyi Intézet az elmúlt időszakban (1981—1986 között), Rudi Čačinovič megállapítása szerint, kiemelkedő ered-

ményeket ért el a hazai és a külföldi nemzetiségi kérdéskörök tanulmányozásában. Az intézet különösen nagy figyelmet szentelt a szomszédos országokban (Magyarországon, Olaszországban, Ausztriában) élő szlovének életkörülményeinek. Ezeket a vizsgálatokat valójában együttesen folytatták le a trieszti SLORI és a celoveci SZI tudományos intézetekkel. A kérdés tanulmányozását emellett kiterjesztették a JSZSZK illetve a Szlovén SZK és a szomszédos államok kapcsolataira, valamint a gazdasági és idegenforgalmi problémákra is, amelyek ugyancsak közvetlenül hatnak a nemzeti kisebbségek helyzetére és fejlődésére.

A szerző végül azt fejtegeti, hogy a mai helyzetben fejlődésünk minden területe beható tanulmányozást igényel, s épp a szlovének hazai és külföldi helyzete teszi indokolttá és szükségessé a Nemzetiségügyi Intézet működését.

A továbbiakban Silvo Devetak, az intézet igazgatója ismerteti — néhány oldalas terjedelemben — a tudomá-

nyos intézmény 1981—1985 közötti munkáját. E cikk mellett a folyóirat bibliográfiai áttekintést is nyújt a tanulmányozott témákról, ami külön értéke a kiadványnak. Az intézet által megvizsgált legfontosabb kérdések közül, a szerző a következőket emeli ki:

— nemzetiségek helyzete és jogai Jugoszláviában,

— a jugoszláv nemzeti kisebbségek a szomszédos országokban, külön a szlovén kisebbség helyzete Ausztriában, Olaszországban és Magyarországon,

— a kisebbségek nemzetközi jogvédelme,

— regionalizmus Európában az etnikai mozgások vetületében,

— harc a jugoszláv—olasz határvonalért az 1941—1977 között (az osimói egyezmény becikkelyezése).

Külön említést érdemel, hogy az említett ötéves időszakban (1981—85) az intézet dolgozói és külső munkatársai az elvégzett kutatások eredményeit 30 tanulmányban és elaborátumban foglalták össze, ezenkívül 190 szakértői véleményezést, tájékoztatót és kisebb tanulmányt tettek közzé. Ezzel egyidejűleg az intézmény szakmunkatársai 150 cikket jelentettek meg a hazai és külföldi sajtótermékekben.

A jelentésből végül azt is megtudhatjuk, hogy az intézet sohasem tárgyalt kabinetszerűen, magabazárkóztan a nemzetiségi kérdésekről, hanem mindenkor a való életből merítette témáit.

Silvo Devetak egy cikkel is jelentkezik Az etnosz mint a nemzetközi viszonyok tényezője címmel, amelyben megállapítja, hogy a világon ma szinte minden országnak vegyes összetételű a lakossága. W. Connor 1971-ben végzett elemzése szerint a megvizsgált 132 állam közül csak 12-ben (9,1%) tekinthető a lakosság „etnikailag tisztának”. Emellett 25 országban (18,9%) alkotja egy et-

nikai csoport a lakosság 90%-át, s további 25 országban képezi a legnagyobb népcsoport a lakosság 75—89%-át. A következő 21 államban (23,5%) a legnépesebb nemzet 50—75%-át adja az összlakosságnak, míg a fele-fele arányú megoszlás 39 országra (29,5%) jellemző. Az elemzés végül azt is megállapította, hogy a 132 ország közül 53-ban (30,2%) a lakosság 5 vagy annál is több népcsoportból tevődik össze.

A kérdést tovább vizsgálva a szerző Murdockra hivatkozik, aki kiszámította, hogy a hatvanas évek végén az egyes földrajzi egységekben élő 862 etnikai csoport (nép) a következők szerint tagozódott:

— Afrika (a Szaharától délre)	239
— A Földközi-tenger melléke	95
— Kelet-Ázsia	93
— Csendes-óceáni szigetvilág	128
— Észak-Amerika	218
— Közép- és Dél-Amerika	89

A sok számadat után felvetődik a kérdés, hogy egyáltalán milyen mércék alapján lehet valamely népcsoportot nemzetiségnek illetve népnek tekinteni. Ez a számrengeteg, mondja a szerző, mindenesetre nagyon bonyolulttá teszi a lakosságának nemzetiségi összetételére vonatkozó kérdést.

A nemzetközi viszonyokkal foglalkozó egyes szakemberek azt jósolják, hogy az államközi konfliktusok a jövőben mindinkább válaszáadások lesznek a belső etnikai elkülönülés politikájára. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a nemzetiségi viszonyok kérdésének felvetését a nemzetközi kapcsolatokban főképpen azok az államok ellenzik, amelyek az asszimiláció útján keresik a belső politikai egyenlőség „megerősítését”. Emögött, állapítja meg a szerző, leginkább a gazdasági és művelődéspolitikai szempontból legerősebb nemzet hegemonizmusa rejtőzik, hi-

szen ez a népcsoport tartja kezében az ország anyagi javait, és vezető szerepre törekszik minden téren: a közigazgatástól a politika irányításáig, a gazdaságtól a külügyek intézéséig. Ezért a gyakorta hallható jelszó, amely a nemzetközi viszonyokban az etnoszok szerepe tekintetében a fennálló rend legitimitását próbálja megszilárdítani — mi mindannyian gánok, indiaiak, bolgárok, franciák vagyunk —, ez valójában leplezett formájú politikai és erkölcsi-jogi diszkreditálása annak a törekvésnek, amely az adott országon belül az ott élő valamennyi nemzetiségi szubjektum sokkal átfogóbb értelmű gazdasági és politikai egyenlőségért száll síkra.

A nemzetközi kapcsolatokban felvetődő etnikai, nemzeti és kisebbségi nyelvi kérdések sorából a szerző a következőket emeli ki:

1. Milyen a kisebbség hatása a nemzetközi kapcsolatokra, milyen feltételek között és milyen módon töltheti be szerepét a kisebbség az államok közötti együttműködésben, az államközi kapcsolatokban és a nemzetközi szervezetekben?

2. Milyen feltételekkel és módszerekkel válhatnak a kisebbségek aktív tényezőivé, társzereplőivé a nemzetközi kapcsolatoknak a nemzetközi együttműködés globális színterén, s milyen előnyben vagy megkülönböztetésben részesülnek a kisebbségek a nemzetközi szervezetekben, mint amilyenek a multinacionális szövetségek, a Vöröskereszt stb.?

3. Milyen hatással van a nemzetközi politika a „kisebbség” és a „többség” viszonyára?

4. Milyen hatással van a „kisebbség” és a „többség” viszonya a nemzetközi politikára?

5. Hogyan és milyen mértékben, milyen feltételek között járulnak hozzá kapcsolataikkal a kisebbségek ahhoz, hogy anyagi értékek vándoroljanak át az államhatáron?

6. Hogyan és milyen mértékben, milyen feltételek között igyekeznek a kisebbségek megoldást vagy segítséget kérni „hazai” gondjaik orvoslására a belpolitikai kérdések nemzetközi szintérré való átvitelével?

A szerző szerint olyan időszak küszöbén állunk, amelyben a nemzetiségi illetve etnikai kérdések egyre szorosabbra fűződnek a társadalmi viszonyok demokratizálásáért vívott harccal, azzal az általános küzdelemmel, amely a gazdasági egyenlőségért, az életformák igazgatásának decentralizálásáért és „regionalizálásáért” folyik (a kultúrától és politikától a gazdaság és a tervezés kérdéseiig), autonómiát követelve minden vegyes lakosságú területnek, és olyan nemzetközi viszonyokért síkraszállva, amelyek között ténylegesen valóra válthatják érdekeiket és saját küldetésüket mindazok a szubjektumok, amelyek egy-egy önálló csoportot alkotnak az államon belül. Ebben a korszakos mozgásban csupán egy nagyon egyszerű kérdésre lesz mérhetetlenül nehéz választ adni (mégpedig bel- és külpolitikai téren egyaránt), állapítja meg a szerző: hogyan lehet egyenlőséget teremteni — a különbözőségben?

Renata Mejak Ismerkedés a magyar és a szlovén kultúra elemeivel a kétnyelvű iskolákban c. cikkében egy felmérés eredményei alapján mutatja be a magyar és a szlovén kultúra elemeinek ismereti szintjét a diákok körében. A kérdőíveket a Szlovén SZK Oktatásügyi Intézetének muraszombati szervezeti egységében állították össze a kétnyelvű iskolák tanügyi tanácsosának, Janez Kerčmarjának a vezetésével. A magyar kultúra területeit érintő válaszok értékelésében részt vett a ljubljanoi Filozófiai Kar magyar nyelvi lektora, Juhász György is.

A felmérés során összegyűjtött válaszok mennyiségi és minőségi elemzése általános helyzetképet nyújt ar-

ról, hogy a Murántúl kétnyelvű iskoláinak* tanulói mennyire ismerik a szlovén és a magyar kultúrát. A megállapítások:

— a tanulók többsége nem sajátította el a kellő alaposítással az előirányzott tantervi anyagot sem a szlovén irodalomból, sem a magyar irodalomból, sem a történelemből;

— leggyengébbek az eredmények a dobronaki és a pertosfalvi kétnyelvű iskolákban;

— az eredmények tanúsága szerint a tanulók jobban ismerik a magyar mint a szlovén irodalmi művet, történelmet és zenét;

— a diákok válaszai alapján lezögezhető, hogy a kétnyelvű oktatás és nevelés nem fejlődik a didaktikai követelményeknek megfelelően, a szlovén és a magyar kultúra párhuzamos elsajátításának kellő színvonalán. Az adott válaszok elárulják, hogy a tanulók nem képesek párhuzamosan vonni a két kultúra fejlődésében, nem értik az időbeli összefüggéseket, és nem tudják történelmi kapcsolatba állítani egymással a társadalmi eseményeket.

A szerző azonban rámutat arra, hogy az eredmények nemcsak a kétnyelvű iskolákban gyengék, hanem azokban az egynyelvű iskolákban is, amelyek ugyanezen a vidéken működnek. Ez arra utal, hogy az eredménytelenség okait a szociális környezetben kell keresni, mert az lényeges lemaradást idéz elő az oktatói-nevelői munka minőségét illetően azokban az iskolákban, amelyek a határvetületben működnek.

A kisebbség — híd vagy teher a JSZSZK és Ausztria államközi kapcsolatában c. cikkében Vera Klopčič azt fejtegeti, hogy milyen mértékben járultak hozzá az Ausztriában élő szlovén és horvát kisebbség helyzetének javulásához azok, a

* A kérdőíveket 4 általános és 1 középiskola 366 tanulója töltötte ki.

kérdés megvitatására irányuló jogszólás kezdeményezések, amelyek a legmagasabb szintű hivatalos kapcsolatok keretében hangzottak el. Az egész szöveg eredeti adatforrásokon és újságcikkeken valamint a Szlovén SZK Képviselőháza nemzetközi kérdésekkel foglalkozó bizottságának jegyzőkönyvein alapul. Tartalmi szempontból a következő témákat vizsgálja:

— milyen nemzetközi jogi előírások kötelezik az osztrák kormányt a szlovén és horvát kisebbség védelmére;

— Ausztria és a JSZSZK jószomszédi viszonyai a szlovén és horvát kisebbség helyzetének függvényében;

— az osztrák kormány viszonya a kisebbséghez mint a nemzetközi jog tényezőjéhez;

— Ausztria készsége a szlovén és horvát kisebbség meghatározott kérdéseinek megoldásában;

— az Ausztriában élő szlovén és horvát kisebbség védelmének területi jellegű kérdései (a szlovének helyzete Stájerországban);

— az internacionalizálás megemlézése.

Terjedelmileg a cikk legnagyobb része a karintiai szlovének helyzetével foglalkozik, minthogy az 1955—1979-es időszakban ez a kérdés döntő módon hatott a kisebbségvédelem értékelésére az Ausztriával fennálló nemzetközi kapcsolatokban, s egyfajta barométere volt általában is a kisebbség helyzetére vonatkozó megállapodás életrekelésének. Épp a karintiai szlovének voltak (és vannak) ugyanis a legnagyobb mértékben kitéve a Heimatdienst és más ausztriai szlovénellenes szervezetek nyomásának; nagyfontosságú kérdés tehát, hogy Ausztria mint állam milyen készséget tanúsít a kisebbség politikai védelmére, és az efféle szervezetek felszámolására.

A politikai participáció és a kisebbség c. cikkét Boris Jesih annak

a felmérésnek a megállapításaira alapozza, amelyben az osztrák politikai pártoknak a kisebbségi kérdéshez való viszonyát vették vizsgálat alá az 1982—85-ös időszakban. Karintiában illetve a szlovén kisebbség által lakott területeken újra és újra felvetődik a kérdés, hogy milyen módon kapcsolódhatnak be ennek a kisebbségnek tagjai a politikai folyamatokba községi, körzeti és állami szinten. Ennek külön nagy jelentősége van a karintiai körzetben, ahol a választások alkalmával a kisebbségi politika rendszerint „megosztottságot” idéz elő, s ilyenkor az említett kérdés a már jól bejáródott módszerek szerint nagy nyugtalanságot kelt a „szenzibilis” karintiai szavazók sorában. Ha nem is bocsátkozunk annak mélyebb elemzésébe, hogy milyen szerepet tölt be a kisebbségi kérdés a karintiai és általában az ausztriai választásokban, annyi bizonyos, hogy a helytelen kisebbségi politika egyike a legjelentősebb politikai ellentmondásoknak Karintiában.

A karintiai szlovén nemzetközösség politikai participációjának lehetőségeit és formáit vizsgálva a szerző két alapigazságra helyezi a hangsúlyt:

1. Az első megállapítás, amely döntő módon befolyásolja a politikai participáció megvalósulásának feltételeit, az, hogy az osztrák állami tanácsban és a karintiai körzeti tanácsban azok a politikai pártok (az Osztrák Szocialista Párt, az Osztrák Polgári Párt és az Osztrák Szabadelvű Párt) foglalnak helyet, amelyek a politikai döntések nagy

részét egyaránt támogatják. Ezeken a pártokon belül a szlovén nemzetközösség tagjai sem együttesen sem egyénileg nem érvényesülhetnek, vagy legalábbis ez a lehetőségük rendkívül korlátozott. Elmondható, hogy épp ezeknek a pártoknak a politikája vezetett el a kisebbség jelenlegi nem megfelelő politikai és jogi helyzetéhez.

Az említett okoknál fogva a szlovén nemzetközösség a kisebb politikai pártok keretében ezért igyekszik szervezkedni illetve önálló politikai szerveződéssel lép fel a választásokon. 2. Az önálló politikai szerveződés mint második lehetőség a kisebbség körében rendkívül vitatható. A választásokon való fellépés, a szerző szerint, két szempontból is jelentős. Egyfelől ezzel nyomást gyakorolnak a politikai pártokra, amelyek emiatt kétségkívül szavazatokat veszítenek a választásokon, és csökken a hatalmuk. Másfelől az önálló fellépés (amennyiben sikeres) megerősíti a nemzetcsoport politikai öntudatát. Kérdés azonban, hogy mennyire értek be az általános politikai, jogi (és egyéb) feltételek ahhoz, hogy a kisebbségek a többi politikai szubjektummal valóban egyenrangúan léphessenek fel a választásokon.

Végül a folyóirat zárócikkében Miran Komac részletesen bemutatja a Nemzetiségügyi Intézet 1979—1986. évi időszakra vonatkozó biográfiáját és bibliográfiáját, ami körül értéket kölcsönöz ennek a kiadványnak.

Ružica Pécskai Kovács-Znideršič